

کردارى بکهرديار و کردارى بکهرداديار له بواری پراگماتيکدا

د. محمهد حسين زههاوى

کۆنيجى پهروهردى وهرزش / خانهقبن

پيشهكى

ئهم باسهدا ، ئيمه دهگهرپين به دواى نهو ياسايانهى كه پيوهنديى ههبيت به کردارى بکهرديار و بکهرداديارهوه بهمهبهستى پيشخستن و گهشه پيدانى ليكۆئينهوه لهو كيشانهى تا ئيستا دهريارهى زمانى كوردى نه نووسراون .

گرنگى باسهكه

ليكۆئينهوه له گشت نهو لايه نانهى پيوهندييان به باسهكهوه ههيه .

چوونه ئيو باسهكهوه

گهرچى چ زانايانى زمانى كوردى و عهره بى و نهو روپى سه بهارت نيشانه پراگماتيكييه كان راست بو نهوه چوون ، كه ((نهو وشانهن يان نهو به شانهى ناخوتنن ، كه له هه نديك باردا ، به هوى دهو روپه رهوه ، كات و شوين و كه سانى وتن ديارى دهكهن))⁽¹⁾ ... جوهره كانى نيشانه پراگماتيكييه كانيش به پيى واتا به چوار ديارده له قه ئهم دهن :

1- نيشانه كه سييه كان .

2- نيشانه كانى شوين .

3- نيشانه كانى كات .

4- نيشانه كۆمه لايه تيبه كان))⁽²⁾ .

به برواى ئيمه ، نهو زانايانه به لاي هه ندى بارودۇخى نهوتۇدا نه چوون ، كه نه مانيش دهش بكهونه نهو بازنه يه وه ، يا خود هيچ نه بى پيوهندييه كى نيزيكيان پيوه هه بى ... يه كيك لهو بابه تانه : ((بکهرديار و بکهرداديار)) ه .
حالاتى بکهرديارى و بکهرداديارى چ له رووى رووداو و چ له زوودا و چ نه مرپۆ به بابه تيكي گرنگ و بايه خدارى گهوره و به پيى ليكۆئينهوهى گه ليك له زمانسان دادهنرى . ريزمانسانى جيا به جورى جياواز له قه واره و ناوه روكى ريزمانى حالاتى بکهرديارى و بکهرداديارى گه يشتون . هه نديكيان لهم كيشه يه دا ته نيا رهنگدانه وهى پيوهنديى روودان بو بهركاريان بينبوه . به شيكى دى بو چوارچيه و اتاى بکهرديارى و بکهرداديارى له گه ل پيوهنديى جوراوجورى روودان به رانبه ر بکهريشان خستوه ته ناو . به شى سييه م كوشى ديارى كردنى مه فهومى بکهرديارى و بکهردادياريان كردوه ، كه پيوهنديى به بکهروه ده رده بپرى⁽³⁾ .

له باره ي پيوهنديى روودان به بکهروه هه ندى له زمانسانى زوى نهو روپا شش جوريان ديارى كردوه⁽⁴⁾ ... نه گهرچى زۆريه ي زمانسانى سه رده م له سه ر دوو جورى بکهرديار و بکهرداديار ريكه وتوون⁽⁵⁾ ، به لام له ليكدانه وهيدا راي جياوازيان هه يه .

به شيك له زمانسانى نه مرپۆ وهك حالته تى ده رپرينى پيوهنديى روودان به بهركاره وه ده روانه بکهرديارى و ناديارى . به پيى ئهم مه فهومه ش باسه كه له گه ل تينه په راندندا هاوشان راده گرن . به شيكى دى له زانايان حالته تى تينه په راندن و تيبه راندن له حالته تى بکهرديارى و بکهرداديارى جيا ده كه نه وه و لهو رايه دان ، كه مه سه له كه بريتييه له پيوهنديى روودان به بکهروه . كۆمه لى سييه م وهك ده رپرينى حالته تى پيوهنديى بکهرديار به بهركاره وه ليك ده ده نه وه .

له لیکۆلینهوهی زمانی کوردیدا نهوهمان بۆ دهردهکهوی ، که پێوهندی روودان به بوون و نهبوونی بکهروه مهرجی بنهڕهتیی دیاریکردنی کرداری بکه نادیاره . کیشهکەش به بی رهچاوکردنی تپیهپاندن و تینهپهپاندن به رپوه ناچی^(٦) . وپرای نهوه رپژهی بکه نادیار هه ره کرداری تپیهپهروه پهیدا دهبی و (نیشانه / پاشگر) ی (- ر) ش نیشانهی رپژهانییهتی

نهو کرداره تپیهپانهی واتای روودانیک ، که بکه نه نجامی دابی و چالاکانه ناراستهی بهرکار کرابی ، به بکه ديار ناودهبری . حالتهی بکه ديار خاوهنی نهو خاسییهتی رستهسازیییه ، که بکه ری روودان نیهاده و بهرکاریش گوزارییه^(٧) . کرداری بکه نادیار له رووی واتاوه هاوشانی کرداری کارادیاره ، بهلام خاوهنی خاسییهتی وشهسازی و رستهسازی خویهتی له زمانی کوردیدا . کرداری بکه نادیار به زوری به لکاندن (نیشانه / پاشگر) ی^(٨) (- ر) به کرداری دیارهوه دهرهبرپی و نه مهش رپگهی وشهسازیییه . وپرای نه مه رپگهی رستهسازی و شیکاریش ههیه ، که له نه نجامی جیاوازیی رستهسازی له دهربرپینی بکه و بهرکاری رووداندا ، یان بوونی بهرکاری روودان و نهبوونی یه کجارهکی ، یا خود جیاوازیی فۆرم و واتای نهو ناوانهی کرداره که ناراسته دهکن ... بیک دی .

دهستووری گشتیی هه موو زمانیک له گۆرینی رستهییکی بکه ديار بۆ بکه نادیار بریتییه له دهرهواپشتتی بکه و سپاردنی نهک به بهرکار (بهلام بهرکار هه مان نهک و مهفهومی خۆی دهمیئی) . ناشکرشه هه زمانه خاوهنی تاییه تپیتی خویهتی . بهراوردکردن و بهرانه بهر یه کتر راگرتنی کرداری بکه ديار و بکه نادیار (چالاک و سست - Active and Positive) به رپگهی جیاکردنهوه له خودی پرۆسه دا ناروات ، به لکو به رپگهی جیاکردنهوه له رپهوهی پرۆسه دا تپیده پهپی ، که به کردار دهربرپراوه . نه م رپهوهی پرۆسه له رووی هاوجووتی و پێوهندی وشه چه سپاو به قاتی رپژهانیی کردارهوه ته ماشاده کری هه رچی وشه چه سپاویشه دهوری بکه دهبیئی : (مندا له که نووسی ...) “ (نامه که نووسا ...) . له گه ل نهو هشا حالتهی نهوتوش ههیه ، که کردار پێوهندی به بکهروه نییه و به نه لدامیکی دیی رستهوه بهنده : (سه باره ت کورهی نووسی ...) “ (باسی نامه نووسراوه که ...) .

جیاوازیی بنهڕهتیی نیوان بکه ديار و بکه ناديار لهو روونکردنهوهیهی خوارهوه دا دهردهکهوی ، که بۆ نهو وشهیه ته رخان کرابی و له گه لیدا فۆرمی کرداره که هاوجووت بی و نییه وه به رهو ناوه وه بچی . بهلام به نیسه بت فۆرمی بکه نادیاره وه ، مه سه له به پیچه وانه وهیه و پرۆسه ی دیاری کردنی کردار بۆ نهو شته ناراسته کراوه ، که وشه ته رخان کراوه که له گه ل فۆرمی کرداره که هاوجووت بی و له ناوه وه به رهو دهره وه بچی .

بۆ نموونه له رسته ی (نازاد نامه ی نووسی) دا ، کرداره که فۆرمی دیاری ههیه و واتای پرۆسه یه که ده گه یه نی ، که له که سیکی ناسراو (نازاد) وه په لیدا بووی و ناراسته ی ناوه وه کرابی . نه وه ی پێوهندی به نیشاندانی بهرکاره وه هه بی ، نه م باره دا هه رگیز شتیکی پیویست نییه ، نه گه ر چی لهو رسته یه دا نهو نیشانه ههیه . رسته ی (نازاد ده توانی بنووسی) ، نه گه رچی رپژه ی بکه دياره ، به لام هه یه مایه که بۆ بهرکار نه کراوه (له بهر نه بوونی ته واو که ری راسته وخۆ) . به م جوړه ، بوونی ته واو که ر (نیشاره ت کردن بۆ بهرکار) له دیاری کردنی بکه ديار و بکه نادياریدا شتیکی پیویست نییه ، به لام بوونی ته نیا له جیاکردنه وه ی تینه په ری و تپیه پیدا ده ور ده بیئی .

به پیچه وانه وه له رسته ی (نامه که له لایه ن نه وانه وه نووسا) دا کرداره که له فۆرمی بکه نادياریدا خۆی ده نویی و پرۆسه ی دیاری کراوی هاوجووتی له وشه ی (نامه) وه نییه ، به لکو بۆ ناراسته کراوه . نه م نموونه یه دا ، ههروه ها نه وه ش ناشکرایه ، که سه رچاوه ی روودان له کوپه هه لده قوئی : لیره دا کارکه ر به رسته ی ته واو که ری (له لایه ن نه وانه وه) دهربرپراوه . له گه ل نه وه دا (دیاری کردنی کارکه ر) شتیکی پیویست نییه . نه گه ر دیاری کردنی کارکه ر له ناواندا نه بی ، نه وه له حالته تیکی یه کجار زوردا فۆرمی کردار به شیوه ی سست ده مینیته وه و نه مانه هه موو بواری پراگماتیکن ، که تا نیستا کهس په ی پی نه بردوون .

پىۋىستە نەۋەش يادداشت بىكەين ، كە وا كاتى به بۇنەى حالتهى بىكەر دىيارى و بىكەر نادىيارىيەۋە باسى ناراستە كوردنى پرۇسە دەكرى ، نەۋە بىگومان نەم بارەدا مەبەست رېرەۋى (رېزىمانى) يەتى ، نەك رېرەۋىكى تر ، كە وا نە واتاى تايىبەتى لىكسىكىي نەۋە وشەيەۋە ھە ئېنجراى .

چالاكى يان سستى دەشى واتاى لىكسىكىي خودى كرادارەكە بىت : بۇ نموونە ، پىۋەندىي لىكسىكىي نىۋان كرادارى (كاركردن) و (خۇراكرتن) نە پىۋەندىي حالتهى چالاكى و حالتهى سستى دەچى . نەۋە گرانيىيەى به جىاكردەنەۋەى لىدانى حالاتى بىكەر دىيارى و بىكەر نادىيارىيەۋە ھەيە . بەر نە ھەر شت نەۋەدايە ، كە واتاى رېزىمانىي نەم حالتهى به ناۋەرۈك نە واتاى لىكسىكىي كرادارەۋە نىزىكە . جا بۇيە گە ئى جار لىكدانى نەۋە واتايەى به فۇرمى رېزىمانىي كرادار دىيارى و كرادار نادىيارى دەپرراۋە و نەۋە واتايەى به كرادار ۋەك وشە راگەيەنراۋە ، روۋەدات . بەۋ پىيە نە حالاتى ناشكرائ واتاى رېزىمانىي كرادار دىيارى و كرادار نادىيارى به فۇرمى كرادار راگەيەنراۋە و ، خاسىيەتى چالاكى و سستى واتاى تايىبەتى لىكسىكىي وشە بەرانبەر يەك رادەكرى . بۇ نموونە ، نە حالتهى (نەۋە نەۋانى دى) دا ، لىكدانەۋەى رېزىمانى وا دەگەيەنى ، يەكەم شت (نەۋە) به سەرچاۋەى پرۇسەى (دىتن) ۋە رېگرى ، كە ناراستەى شتىكى دى (نەۋان) كراۋە . بە پىي بۇچوۋنى واقعى ، پىۋەندىي نىۋان شتى دىيارى كراۋە - (نەۋە) ، (نەۋان) و ناراستە كوردنى پرۇسە برىتتېيە نە نەسازىي راستەۋخۇ : نىمە كار ناكەيىنە سەر نەۋە شتەى دەيىينىن ، بە ئكو به پىچەۋانەۋە ، شتەى نە لاي نىمەۋە بىنراۋە كار دەكاتە سەر نىمە ، يان بە واتايىكى راستر كار دەكاتە سەر نەندامەكانى ھەستمان . بەم چەشەنە واتاى لىكسىكىي كرادارى (دىتن) سستە ، كە چى واتاى رېزىمانىي فۇرمى كرادارەكە نە رستەى (نەۋە نەۋانى دى) دا چالاكە و نە نەركى پراگماتىك نىزىك دەبىتەۋە .

نەم نەسازىيەى واتاى نىۋان واتاى رېزىمانى و واتاى لىكسىكىي نە فۇرمى سستى كرادارىشدا دەبىنرى . بەۋىنە نە حالتهى (ھەۋال بىسترا) دا بە پىي بۇچوۋنى رېزىمانى (ھەۋال) ۋەك شتىك خۇى دەنۋىنى ، كە نە ژىر تەنسىرى نە ناۋەۋە بەرەۋە دەروە چوۋندا بى و نەۋساش (ھەۋال) ۋەك لىكسىك واتاى شتىك دەدات ، كە كاربكاتە سەر كەسىك و زۇرى ئى بكا ۋەرى بگرى . نەسازىي نىۋان ماناى تايىبەتى لىكسىكىي كرادار و واتاى رېزىمانىي فۇرمى دىيار و نادىيار نە كرادارى (خۇشويستن " دانىشتن " گويكرتن ... ھتد) دا بەرچاۋ دەكەۋى . نە ھەندى زماندا كرادارى روۋدان و نەۋە كرادارانەى به ھەستەۋە بەندىن بە شىۋەى جىاۋاز لىك دەدرىنەۋە^(۹) . بۇ نموونە (نەۋە نەۋان دەبىنى) و (نەۋە نەۋان دەكوژى) نە روۋى رېزىمانىشەۋە جىاۋازىيان ھەيە . بەلام نە زمانى كوردى و زمانە ھىند و نەۋروپايىيەكانى دىدا ۋەك يەك جىاۋازى نە نىۋان نەم حالتهى تانەدا نىيە . نەم جۇرە حالتهى تانە ، ۋەك (نەۋە نەۋان دەبىنى) " (نەۋە نەۋان دەكوژى) " (نەۋە دەخوات) تەنبا نە روۋى لىكسىكىيەۋە نە يەك جىادەبىنەۋە . نەۋە جۇرە نەۋانە نە زمانى كوردىدا نە روۋى بىكەر دىيارى و بىكەر نادىيارىيەۋە نە يەك جىانابنەۋە و گشتيان نە ژىر يەك جۇردا دادەنرئىن ، نەۋىش كارا دىيارىيە ، نەگەر چى رەنگە بەشېك نە كرادارى نەۋە نەۋانە چالاك نەبن .

پىۋەندىي نىۋان واتاى پراگماتىكى و واتاى فۇرمى رېزىمانىي بىكەر دىيارى و بىكەر نادىيارى دەستەى جىاۋازى كرادار ، دەكرى بەم شىۋەيەى خوارەۋە نىشان بدرى :

نەۋە دەكوژى

پراگماتىك :

رېزىمان :

(روۋكارى تىرناسايى يەكسان پە نچە بۇ نەۋە رادەكىشى ، كە نەۋە بابەتى پراگماتىكى و رېزىمانىيەى به جىناۋى))

نەۋە)) دىيارى كراۋە ، ۋەك سەرچاۋەى روۋدان خۇى دەنۋىنى .

نەۋە دەنۋى

پراگماتىك :

رېزىمان :

(بووکاری تیرناسایی جودا ، نیشانی دهدا ، که بابتهی ریزمانی به جیناوی ((نهو)) دیاری کراو ، وهک سهرچاوهی روودان خوی دهنونی. ههرچی رووی پراگماتیکیه ، وهک بهرکاریک که کهوتیته ژیر کارتی کردنهوه ، دهردهکهوی).

حالهتی سست نه کاتیکدا بهکاردههینری ، که بکه نه نارادا نهبی. نهگهر بکه دیار ناماژه بو سهرچاوه یاخود بکه بکا ، نهوه بکه نادیار نهو نیشارهته ناکات. جا بوون و تاییه تیتی بهکارهینانی حالتهتی سست له مه دایه. نهگهل نهوه شدا پیویسته نهوهش یادداشت بکهین ، که حالتهتی نهوتو هیهه ، نهگهرچی ریژه هی بکه نادیاریهه و بکه ره که ناونه براوه ، که چی سهرچاوه و بکه ناسراوه. بو نمونه ، کاتی نووسه ری کتیپیک دهئی : ((وهک بیشتر نیشاندرا) له بریتی : وهک) بیشتر نیشانم دا). بیدهنگی خو نیشاندان لهم راستیهه ، دهگهریتهوه بو له خو بووردوویی نووسه ر. دهشی نه م حالته تانه به (بکه نادیار له خو بووردو) ناوبری. نه م بار و دۆخه - (توانای نیشان نه دانی بکه ر) ، جاریکی دی نهوه دهسه لینی ، که وا بو حالتهتی بکه نادیار گرنک نهوه نییه بزانی روودان له کوپوه دی ، به لکو مه بهست نهوه یه بزانی نهو روودانه بو کوئی ناراسته کراوه و نه مه خاسیه تی پراگماتیکی پی دهدات .

به پیچه وانه شهوه له حالتهتی بکه دیاریدا پرۆسه ی نهوتو هیهه ، که سهرچاوه ی ناشکرا نییه. بو نمونه : (نازاد نه ما). به م بونه یه وه پیویسته په نجه بو نهوه رابکیشین ، که کرداری تینه په ر ته نیا له فۆرمی چالاکدا بهکاردههینری ، به تاییه تی به هوی هیزی لیکسیکیه وه. به کارنه هینانی نهو کردارانه له حالتهتی سستدا هوی نهوه یه ، که نهو روودانه ی نه م جوړه کردارانه دیاری دهکن ، ناتوانن بینه مه فوومی ناراسته کراو بو شتییک .

ههروهه دهبی نهوهش له بیرنه کهین ، که نهگهرچی له ریژه ی بکه نادیاریدا نیشاندانی بکه ری روودان پیویست نییه ، که چی له هندی حالتهتی سستدا هندی سیبه ری بکه ری پرۆسه خوی نیشان دهدا. بو نمونه ، له حالتهتی (هه وال بیسترا) دا تا راده ییک ناشکرایه ، که که سیک هه وال که ی بیستوهه . جا نه مه به کرۆکی جیاوازی کارا بزری و سستی واتای خودی کرداره. نیستاش با سه ریکی نه م بهراورده بکهین : (ده رگا که داخرا) - لی ردها پرۆسه وای دهرده خا ، که ده رگا که خوی له خوی هوه داخراوه . جا له بهر نهوه ، سه رنج ته نیا بو بزوتنه وهی ده رگا که راده کیشری ، نهک بو نه وهی کی دا یخست . جا نه مانه هه موو ده که ونه بواری پراگماتیکیه وه .

به پیچه وانه وه ، له حالتهتی (ده رگا که داخرا بوو) دا ، که ناوه رۆکی چه سپاوی پرۆسه هه ر یه ک شته ، سه رنج بو نه وه ده چی ، که داخستنی ده رگا که ، بریتییه له نه نجامی کارتی کردنی ده رگی ، نهگهرچی له م باره دا نیشارهت نه کراوه ، که نهو کارتی کردنه له کوپوه هاتوهه .

بهو باسه ی سهره وه دا دهرده که وی ، نهو رایه راست نییه ، که وا راده گه یه نی ، گوایه گشت حالته تیکی چالاک دهشی بگۆبری به سست " یان به پیچه وانه وه هه موو حالته تیکی سست ده کری بکری به حالته تی چالاک . وهک نیشانمان دا ، له لایه که وه روودانی چالاک مه رج نییه هه میسه بهرکاری روودان بخاته روو . له لاییکی دیشه وه له حالته تی روودانی سستدا دهشی بکه ر ناشکرا نه بی ، نهگهرچی له بیر و خه یاندا هیه"^(۱) .

گهرچی باس کردنی هندی لایه نی دیی بکه دیاری و بکه نادیار رهنگه تا راده ییک به دوور که وتنه وه له مه سه له سه ره کییه که ی نه م باسه دابنری ، به لام نهو لایه نانه و جوړه زانیارییه نه ی ، که ته م ومژیان له سه ره روونکرده وه و لیکدانه وه یان یاریده ی باشت تر تیگه یشتنی کیسه که دهدات .

کرداری تینه په ر به فۆرمی هه مه چه شتییه وه ناتوانی پیوه ندیی جوړیه جوړی روودان یان بارو دۆخ به بکه ره که یه وه ، یان بهرکاره که یه وه نیشان بدا (جگه له هندی حالته تی تاییه تی نه بی) و ههروهه کرداری تیپه ریان لی دروست نابی. کرداری تینه په ر پیوه ندی به کیسه ی بکه دیاری و بکه نادیاریه وه نییه و کرداری بکه نادیار لی په یدا نابی. له کرداری تیپه ره وه ده کری کرداری تینه په ر دروست بکری و کرداری تیپه ریش ده توانی پیوه ندیی روودان به بکه ر و بهرکاره وه رابگه یه نی . وه سیله ی باو و چالاکی دهر برینی هه مه جوړی روودان به بکه ر و بهرکاره وه ، له دیالیکتی خواری کوریدا ، بوون یان نه بوونی پاشگر / نیشانه ی (- ر) ه . گشت کرداریکی تیپه ر ، که نهو (- ر) ه ی وه رگرت ده بیته بکه ر بزر .

پاشگر / نیشانهی بکهه نادیار به کۆتایی رهگی کرداری رانه بوردوووه دهلکی^(۱). له هاتنی نهو (ر -) ه بهدوا رهگی کرداری رانه بوردوویدا سی حاتهت ههیه :

۱- نهگهر فۆرم چاوگ بی و چاوگه کهش به ههر چه شنیك کۆتایی هاتبی به (ان ، یین ، وون ، دن ، تن) ، نهوه سه رپاکیان دهبن به (ان) - واته :

رهگی کرداری رانه بوردووو + ان

بۆ نموونه :

کۆتایی	چاوگ	رهگی رانه بوردووو	پاشگر / نیشانه	کۆتایی	چاوگی بکهه نادیار
ان	شیلان	شیل	ر	ان	شیلران
	کیلان	کیل	ر	ان	کیلران
	هینان	هین	ر	ان	هینران
یین	بینین	بین	ر	ان	بینران
	مائین	مال	ر	ان	مائران
	چنین	چن	ر	ان	چنران
وون	گروون	گروو	ر	ان	گرووران
	دروون	دروو	ر	ان	درووران
	جوون	جوو	ر	ان	جووران
دن	خویندن	خوین	ر	ان	خوینران
	ناردن	نیر	ر	ان	نیرران
	ژهندن	ژهن	ر	ان	ژهنران
تن	شوشتن	شو	ر	ان	شوران
	کوشتن	کوژ	ر	ان	کوژران
	هیشتن	هیل	ر	ان	هیلران

۲- کردار له ریژهی رانه بوردوویدا بی ، نیشانهی (ی) وهردهگری - واته :

نیشانهی (ده / نه) ی رانه بوردووویی + رهگی رانه بوردووو + ر + ی .

بۆ نموونه :

چاوگ	(ده / نه) نیشانهی رانه بوردووویی	رهگی رانه بوردووو	پاشگر/نیشانه	کۆتایی	بکهه نادیار له رانه بوردوویدا
شیلان	ده / نه	شیل	ر	ئ	ده شیلری
کیلان		کیل			ده کیلری
هینان		هین			ده هینری
بینین	ده / نه	بین	ر	ئ	ده بینری
مائین		مال			ده مائری
چنین		چن			ده چنری

دهگرووری	ئ	ر	گروو	ده / نه	گروون
دهدووری			دروو		دروون
دهجووری			جوو		جوون
دهخوینری	ئ	ر	خوین	ده / نه	خویندن
دهنییری			نییر		ناردن
دهژهنری			ژهن		ژهندن
دهشوری	ئ	ر	شو	ده / نه	شوشتن
دهکوژری			کوژ		کوشتن
دههیلری			هیل		هیشتن

۳- ریژهی رابوردووی کردار نیشانهی (ا) ی بیوه دهکینری - واته

رهگی کرداری رانه بوردوو + ر + ا . وهك :

چاوگ	رهگی رانه بوردوو	پاشگر / نیشانه	کوتایی	کرداری بکه ر نادیار له کاتی رابوردوودا
شیلان	شیل	ر	ا	شیلرا
کیلان	کیل			کیلرا
هینان	هین			هینرا
بینین	بین	ر	ا	بینرا
ماین	مان			چنرا
چنین	چن			مانرا
گروون	گروو	ر	ا	گروورا
دروون	دروو			دروورا
جوون	جوو			جوورا
خویندن	خوین	ر	ا	خوینرا
ناردن	نییر			ژهنرا
ژهندن	ژهن			نییررا
شوشتن	شو	ر	ا	شورا
کوشتن	کوژ			کوژرا
هیشتن	هیل			هیلرا

بهو بییه دههکوت ، که پاشگر / نیشانهی کرداری بکه ر نادیار له دیالیکتی خوارووی کوردیدا ، نه (ان ه و ، نه (ری) بیه و ، نه (را) بیه ، به نکوته نیا (- ر)^(۱۲) . هه رچی هه لکه وتی (ان) و (ئ) و (ا) بیه ، نه مه بیه :

(ان) - نیشانهی چاوگه له حائه تی بکه ر نادیاریدا .

(ئ) - نیشانهی کاتی رانه بوردووی کرداره له حائه تی بکه ر نادیاریدا .

(1) - نيشانهى كاتى رابوردووى كرداره له حالتهى بکهرد نادياريدا .
 كردارى كارا بزر له گهردان كردندا وهك كردارى تينه پهرى بکهرد ديار جيناوى لكاو وهردهگرى . بۆ نيسپاتى نه مه با
 ته ماشاي نهو خشته بهى خوارهوه بکهين :

		بکهرد خييار				بکهرد خييار			
		رابوردوو				رابوردوو			
		زانك	بهردوام	تهواو	دووور	زانك	بهردوام	تهواو	دووور
نهوان	دهسرن	دهسرن	دهسرن	مردوون	مردوون	دهسرن	دهسرن	پينراون	پينراون
پيوه	دهسرين	مردين	دهسرين	مردوون	مردوون	دهسرن	دهسرن	پينراون	پينراون
پيهه	دهسرين	مردين	دهسرين	مردوون	مردوون	دهسرن	دهسرن	پينراون	پينراون
نهو	دهسرى	مرد	دهسرد	مردووه	مردووه	پينرا	دهسرنرا	پينراوه	پينراوه
تو	دهسرى	مردى	دهسردى	مردووى	مردووى	پينراى	دهسرنراى	پينراوى	پينراوى
من	دهسرم	مردم	دهسردم	مردووم	مردووم	پينرام	دهسرنرام	پينراوم ⁽¹⁴⁾	پينرايوم
زانك	دهسرن	دهسرن	دهسرن	مردوون	مردوون	پينراون	دهسرنراون	پينراون	پينراون
بهردوام	دهسرن	دهسرن	دهسرن	مردوون	مردوون	پينراون	دهسرنراون	پينراون	پينراون
تهواو	مردوون	مردوون	مردوون	مردوون	مردوون	پينراون	دهسرنراون	پينراون	پينراون
دووور	مردوون	مردوون	مردوون	مردوون	مردوون	پينراون	دهسرنراون	پينراون	پينراون

هه رچه نه بوونى رهگى كردارى رانه بوردوو به بناغهى سازكردنى كردارى بکهرد ناديار
 دهستوورىكى گشتىي زمانى كوردىيه ، به لام له گه له نه وهشدا هه ندى حالتهى بيزوك و
 هه ندى گورانى فونونوزى به رچاو دهكهوى :

(أ) حالتهى بيزوك

1 - بوونى رهگى كاتى رابوردوو به بناغهى . بۆ نموونه :

چاوك	رهگی كاتی پانه بوردوو	رهگی كاتی پا بوردوو	بكه ر ناديار
وتن / گوتن	ئ	وت / گوت	وتران / گوتران " دهوتری / دهگوتری " و ترا / گوترا ...
ويستن	هوی	ويست ⁽¹⁵⁾	ويستان " دهويستری " ويسترا

۲- بوونی رهگی کرداری پانه بوردوو و پا بوردوو به بناغه . بو نموونه :

چاوك	رهگی كاتی پانه بوردوو	بكه ر ناديار	رهگی كاتی پا بوردوو	بكه ر ناديار
هاويستن	هاويژ	هاويژران ، دههاويژری ، هاويژرا .	هاويشت	هاويشتران ، دههاويشتری ، هاويشتر خواستران ، دهخواستری ،
خواستن	خواز	خواززان ، دهخوازری ، خوازرا .	خواست	خواسترا .
خستن	خه	خران ، دهخری ، خرا	خست	خستان ، دهخستری خسترا

ب) گۆرانی فۆنۆلۆژی :

۱- نهو کردارانهی رهگی پانه بوردوو پان کوتایی به (ۆ) هاتیبی ، دهبنه (و) ، وهك :

چاوك	رهگی كاتی پانه بوردوو	دوا دهنگی رهگ	گۆرپان	کرداری بكه ر ناديار
خواردن ... هتند	خۆ	ۆ	و	خوران ، دهخوری ، خورا .

۲- نهگهر دوا دهنگی رهگی کرداری پانیه پانه بوردوو (ه) پان (ی) بی ، نهوه له حالته تی

کردنی به بكه ر نادياردا دهبی به بزرۆکهی (i) ، يا خود تپیدا دهچی⁽¹⁶⁾ .

چاوك	رهگى كاتى رانه بوردوو	دوا دهنگى رهگ	گۆپان	بكه ر ناديار
بردن دان کردن خستن ... هتد	به ده كه خه	ه	(ø) i	بران ، دهبرى ، بران . دران ، دهدرى ، درا . كران ، دهكرى ، كرا . خران ، دهخرى ، خرا
نان ... هتد ⁽¹⁸⁾	نى	ئى		نران ، دهئرى ، نرا ⁽¹⁷⁾

کردارى

۳-

(گرتن) ، كه رهگه كهى (گر-gir-ø) ، (i) كهى دهبى به (ى)⁽¹⁹⁾ .

گیر — گير
 }
 دهگیری
 گیران
 گيرا

۴- نه و کردارانهى رهگى كاتى رانه بوردوو يان به دهنگى (پ) يان (ر) كۆتايى ديت ، به سى چه شن دهبينرين :

(ا) ناخيهورى هه ندى ناوچه (د) ده خه نه نيوان رهگى کرداره كه و پاشگر / نيشانهى (رى بكه ر ناديار بيه وه. وهك :

گیران — گير + د + ر + (كۆتايى) =
 }
 دهگیری
 گیران
 گيردرا

گۆپان — گۆپ + د + ر + (كۆتايى) =
 }
 دهگۆپدى
 گۆپان
 گۆپدرا

هاپان — هاپ + د + ر + (كۆتايى) =
 }
 دههاپدى
 هاپان
 هاپدرا

برپان — بر + د + ر + (كۆتايى) =
 }
 دهبرپدى
 برپان
 برپدرا

کردان — كر + د + ر + (كۆتايى) =
 }
 دهکردى
 کردان
 کرددرا

... هتد⁽²⁰⁾ .

(ب) له هه ندى شيوه دا ته نيا يه ك (ر) دهوترى و دهكرى يه كيكيان تيدا بچى . وهك :

بپرين - بپر + ر + (كوتايى) = بپرا

بژاردن - بژاير + ر + (كوتايى) = بژايرا

گۆپرين - گۆپر + ر + (كوتايى) = گۆپرا

... هتد .

(ج) له ناخاوتنى گه لى شيوه دا (- ر) ي پاشگر / نيشانه ي بكه ر ناديارى به ناسانى به دوا (ر) و (ر) كوتايى

كرداره كه دا ده رده بپرى . به وينه :

بپرا

دپرا

كپرا

... هتد .

ه - هه ندى كردارى وهك (بيستن ، فرۆشتن ، نيستنه وه ، به ستن ، پيستن ...) له

حاله تى بكه ر نادياريدا به دوو جوړ ده بينرين :

(أ) دهنگى (ت) ي پيش (ن) ي چاوگ دهوترى .

(ب) بو مه به ستى سووك وتن ، نه و (ت) ه قووت ده درى .

ا ن

بيسترا بيسرا

فرۆشتر فروشرا

نيسترايه وه نيسرايه وه

په ستر په سرا

پيسترا پيسرا

... هتد .

٦- نه و چاوگانه ي به هوى پاشگرى (- اندن) هوه كراون به تپپه ر ، له دوو ريگه وه ده كرين به بكه ر ناديار :

أ - ريگه ي سه ره كى و باو به پپه وه كردنى ده ستوره گشتييه كه يه ، كه ده خريته سه ر بناغه ي كاتى رانه بو ردووى كرداره وه .

وهك :

تپنه په ر	تپپه ر	ره گى رانه بو ردوو	بكه ر ناديار
رژان	رژاندى	رژين	رژينرا ، ده رژينرى
سووتان	سووتاندى	سووتين	سووتينرا ، ده سووتينرى
له رژين	له رژاندى	له رژين	له ره رژينرا ، ده له ره رژينرى
خه وتن	خه واندى	خه وين	خه وينرا ، ده خه وينرى
مردن	مراندى	مرين	مرينرا ، ده مرينرى
...			
هتد (٢١)			

نهگه رچی مهرج وایه نه باری بکهر بزریدا بکهر دیار نه بی ، به لام نه زمانی کوردیدا حالته تی نهوتو بهرچاوده که وی ، که به ریگهی وهسفی رسته سازیدا په نجه بو بکهر رابکیشری .

۱- به یاریدهی فریزی وهک (نه لایهن ... هوه " نه ریگهی ... هوه " به هوی ... هوه . وهک :

نازاد نه لایهن نهوزادهوه نییراوه

نازاد نه ریی نهوزادهوه نییراوه .

نازاد به هوی نهوزادهوه نییراوه .

۲- به یاریدهی پاشبه ندی (به ، نه ...) . وهک :

زهوییه که به گاسن کیلراوه

به رده که به قوچه قانی هاویژراوه .

ولات به سه ریاز ده پاریزی .

.....

باج نه دهوله مند ده سینری .

زانباری نه کتیب وهرده گیری .

پیوسته سه رنجی خوینهر بو نهوه رابکیشین نه مانهش هه موو به رهو بواری پراگماتیکی ده بن .

دهستوری سازبوونی حالته تی بکهر نادباری نه کرمانجیی خواروو و ژورودا یهک ناگرنه وه . وهک باسمان کرد نه دیالیکتیی خوارودا (ر -) کرۆکی پیکهینانی نهو حالته تیه و نه مهش ریگه یه کی وشه سازییه . به لام نه دیالیکتی کرمانجیی ژورودا حالته تی بکهر نادباری کردار به هوی کرداری تینه پهری یاریده دهری (هاتن) هوه دهرده ببری ، که هه میسه ده که ویته پیش کرداره سه ره کییه که ، که نه ویش گهردان ناگری و نه شیوهی چاوکیدا ده مییتته وه و به سی جور خوی ده نوینی :

۱- نه زۆریه ی به شه دیالیکتته کاندایه هه نیشانه یییک وهرناگری . وهک :

هاتن گرتن

هاتن کوشتن

... هتند .

۲- نه هه ندی به شه دیالیکتدا نیشانه ی (ی) ی دۆخی تیان وهرده گیری . وهک :

هاتن گرتنی

هاتن کوشتنی

... هتند .

۳- نه چه ند شیوه یه کدا (ه) نه بریتی (ی) به کاردینری . وهک :

هاتن گرتنه

هاتن کوشتنه

نه م جوړه دهر برینه ی بکهر نادباری نه زمانناسیدا به ریگهی رسته سازی ناسراوه .

نه دیالیکتی کرمانجیی ژوروشدا به یاریدهی هه ندی فریز یان نامراز ده کری په نجه بو بکهر رابکیشری . ب (به ، وه) دهستی " ب (به ، وه) کومه کیا .

ئە نجام و نىگا

۱- گەلى رستەي بىكەر ديارمان ھەيە ، كە بە ھۆي جۆرى كىردارەكەوھە ، يان جۆرى دارشتنى رستەكە خۇيەوھە بەرانبەر رستەي بىكەر نادىيار دەوھەستى و ئەگەر ناخپوھەر ئە جىيى ئەو بەكارىيان بەيىنى ، كە ئەمەش ئە خۇيدا ھۆيەكە بۇ كەم كىردنەوھە بەكارھىنانى رستەي بىكەر ديار ئە چاۋ رستەي بىكەر نادىياردا .

۲- ئە زمانى كوردىدا نامادەبوون بۇ بوون بە بىكەرى رستەي نادىيار ئە باس و كارلىكراۋ و سوود وەرگىدا دەبىنرى ، نامىر و شوين و كات دۇخى پىراگماتىكى پى دەبەخشى .

۳- مەرچ نىيە رستەي نادىيار ئە رستەي دياروھە وەرگىرايى ، وەك زورىيە لىكۆئىنەوھەكانى زوۋ بۇى چوون ، چونكە رستەي نادىيارىش دروست بوۋى ھەل و مەرچ و دۇخ و شوين و كاتى تايىبەتتى خۇيەتتى . بەم پىيە بە ھەموو رستەيەكى ديار رستەي نادىيارى بەرانبەرى نىيە ، بەلام پىيوستە گشت رستەيەكى نادىيار رستەي دىيارى خۇي ھەبىت . كە وا بوو مەرچ نىيە ھەموو رستەيەك ، كە كىردارەكەي تىپەر ، يان كۆزەتتىف بوو بىكەرى بە نادىيار .

۴ - ھەر ئە سەرەتاۋە زاراۋى دىيار و نادىيار بە دوو واتا بەكار ھاتوۋە :

(أ) گوايا زاراۋى (نادىيار) دەرپارەي رستەيە . بە واتايەكى دىيى ، بىكەرى رستەي نادىيار تەواۋكەرى رستەيەكى ديارە و ئەمەش كارى كىردوۋەتە سەر شىۋەي كىردارەكە (ئەگەر كار ئەكا ، رستەي نادىيار نايەتە گۆرى) . بۇ نموونە ئە رستەي : (نەژاد شووشەكەي شكاندا) ، شووشەكە تەواۋكەرى رستەيەكى ديارە و كاتى كە رستەكە دەبى بە رستەيەكى نادىيار ، شووشەكە دەگۆيزىتتەوھە و دەبىتتە بىكەرى رستە نادىيارەكە (شووشەكە شكىنرا) ، بۇيە شىۋەي كىردارەكە گۆرراۋە .

بەم پىيە و بە پىيى ئەم بۇچوونە بەكارھىنانى نادىيار دوو شت دەگەيەنى : واتە - ئە لايەكەوھە ھەنگەپانەوھە روۋى ئاسايى بار " ئە لايەكى دىيشەوھە ھەستىك كە لىپىرسراۋى كىردارەكە دەكەۋىتتە ئەستۋى كەسىك ، يان شتىك ، كە بىكەرى رستە نادىيارەكە نىيە .

(ب) دەگەپىتتەوھە بۇ بەركار .

بىنەماي سەرەككى ئەم رايە ، ئەوھەيە كە رستەي دىيار سەرەكى ترە و دەبى ھەموو مەرچەكانى بە جى بەيىنرى .

۵- نادىيار ئەو كىردەيەيە ، كە تىپىدا ئە بىكەرىك بەرزەكىتتەوھە و دەورى بىنەي دەدرىتتى و ئەم بەرزىوونەوھەيەدا قۇرمى بىكەرەكەش دەگۆرى . بۇ نموونە ئە رستەيەكى وەك (دارا ناۋەكەي رشت) دا ، دارا بىنەيە . رشت بارە ، ناۋەكە كە بەركارە ئە دەستەي بارە ، چونكە تەواۋكەرى گوزارەيە . كە وا بوو كاتى رستەكە دەكرى بە نادىيار ، ئەوھە ناۋەكە كە ئە بىكەرە و ئە دەستەي بارە و تەواۋكەرى گوزارەيە ، كە رشت بەرزەكىتتەوھە و دەورى بىنەي دەدرىتتى ، دەبى قۇرمى كىردارەكەش بگۆرى ، بۇيە رشت دەبى بە رزا .

۶- دىيارى و نادىيارى بەندىن بەوھى كە ناخپوھەر دەيەۋى راي خۇي بەسەر كامىاندا بسە پىنى ، بىكەر يان كارلىكراۋ . مەبەست ئە بوونى نادىيار ئەمەدايە : ئەگەر ناخپوھەر ئە روانگەي بىكەرەوھە سەيرى كىردارەكە بىكات ، رستەي دىيار دروست دەبى . بىتو بىدەۋى ئە روانگەي كارلىكراۋەوھە سەير بىكات ، ئەوھە رستەي نادىيار پەيدا دەبى . بەم پىيە دىيار و نادىيار يەك واتا ناپەخىن ، ئەگەر وا بىت ، ئەو دەم زمان كەرەستە بە فېرۇ دەدات .

۷- بىكەر نادىيار تەوھەيەكى سىنتاكسى دروست دەكات ، كە كارەكانى پىراگماتىك ئە تىكىستىكدا بە دەورىدا دەسوورپىنەوھە و دەبىتتە ھۆيەك بۇ لىكاندىن و بەستەوھە و دروست كىردنى يەكىتتى تىكىست . شاينى تىبىنىيە كە كىردارى نادىيار زىياتر ئەگەل كىردارە تىنە پەر و ناۋەندەكاندا ئە دەقدا زىجىرە دەبەستى و ھەموويان بە يەكەوھە كە شىك دروست دەكەن . دىسانەوھە كىردارە دىيارە تىپەرەكانىش نامادەيى ئەوھەيان زىياتر تىدا دەبىنرى ، كە ئەگەل يەكتىدا كۆ بىنەوھە و بە يەكەوھە كار بىكەن و پى سەسر چالاكىي يەك دابگرن .

پهراویزهکان

- (۱) هۆگر مه حموود فه رهج ، پراگماتیک و واتای نیشانهکانی (نامهی دوکتورا) ، زانکۆی سلیمانی ، سالی ۲۰۰۰ ، ل ۶ .
- (۲) سهراچاوی پېشوو ، ل ۷ .
- (۳) د. نهوره حمانی حاجی مارف ، ریزمانی کوردی ، بهرگی یه کهم (وشه سازی) ، به شی پینجهم – کردار ، سلیمانی ۲۰۰۰ ، ل ۳۲۱ .
- (۴) ههمان سهراچاوه ، ل ۳۲۲ .
- (۵) به لām تا ئیستاش زمانناسی کورد هه یه ، له دوو جوړ پتری باس کردبێ ، به وینه :
 أ – قه ناتی کوردو ، ریزمانی کوردی به که رهسته ی دیالیکتی کرمانجی و سۆرائی ، به غدا ، ۱۹۸۴ .د) کوردستانی موکریانی له رووسییه وه کردوو یه به کوردی) ، ل ۱۸۹ .
- ب – د. نه سرین محمهد فه خری ، کردار له زمانی کوردیدا (کورته ی نامه ی دوکتوری) ، ۱۹۶۵ ، ل ۱۳ – ۱۴ .
- (۶) د. نهوره حمانی حاجی مارف ، سهراچاوی ناویراو ، ل ۳۲۳ .
- (۷) ریزمانی ناخاوتنی کوردی ، به پیبی لیکۆئینه وه ی لیژنه ی زمان و زانسته کانی کۆر ، به غدا ، ۱۹۷۶ ، ل ۲۸۳ .
- (۸) یویه له و شوینه دا (پاشگر) یش و (نیشانه) شم داناه ، چونکه تا نه مرۆ نه به نده و نه هه یج زمانه وانیک ی دیی کورد ، نه وه ی روون نه کردو هتته وه ، که (ر) مۆرفیعی وشه گۆره یان مۆرفیعی وشه دارپێژه .
- (۹) بپروانه :
- أ ذوالنور ، دستور پارسی در صرف و نحو و املا ی فارسی ، تهران ، ۱۳۴۳ ، ل ۷۴ .
- ب) شیخ مصطفی الغلابینی ، جامع دروس العربیة ، الجزء الثانی ، بیروت ۲۰۰۴ ، ص ۲۰۳ .
- ج) Lyons , John , Introduction to Theoretical Linguistics , Cambridge , 1968 .
- (10) Descles, Theoretical Aspects of passitvization in the Framework of Appicative Grammar , Ammesterdam , 1985 . □
- (۱۱) هه رچه نده که بوونی رهگی کرداری رانه بوردوو به بناغهی سازکردنی کرداری بکه ر نادیار ده ستووریکی گشتییی زمانی کوردیییه ، به لām له گه گه ل نه وه شدا هه ندی حالتی بیژۆک هه یه (دواتر لییان دده وین) .
- (۱۲) د . نهوره حمانی حاجی مارف له پهراویزی (۳۵۶ ی لا په ره (۳۳۱ ی به شه ناخاوتنی کرداردا په نهجی بو نه و زانیانه راکیشاوه ، که (– ر) یان بو کرداری نادیار داناه . له م باره یه وه نووسیویه : ((ته نیا مامۆستایان : که ریمی نه یووی و نی . نا . سمیرنۆقا) دیالیکتی کوردی موکری ، لیئینگراد ، ۱۹۶۸ ، ل ۷۶) و ، زاری یوسف (دیالیکتی سلیمانی زمانی کوردی ، لیئینگراد ، ۱۹۸۵ ، ل ۱۰۴ “ کرداری بکه ر نادیار له زمانی کوردیدا – به که رهسته ی دیالیکتی خواروو – (نووسراوه دیرینه کان و مه سه له ی میژووی کولتوری گه لانی رۆژه لات)) ، لیئینگراد ، ۱۹۷۳ ، ل ۱۴۷) و محمهد نه مین هه ورامانی ، زاری زمانی کوردی له ترازووی بهراورددا ، به غدا ، ۱۹۸۱ ، ل ۲۱۲) ، (– ر) یان به پاشگر / نیشانه ی بکه ر نادیار داناه ، ده نا نووسه رانی دی به (– ران) یان (ری) یان (را) یان له قه له م داوه .
- به پیبی زانیاری ئیبه دواتر هه ندی زانیای دیی کوردیش هه مان رپچکه یان گرتووه ، واته – (– ر) یان به پاشگر / نیشانه ی بکه ر نادیار داناه ، به وینه :
- أ) فه ره ی دوون عه بدوول به ررنجی ، نادیار ی لیکۆئینه وه یه کی بهراورده له نیوان دوو زاری کوردیدا (نامه ی ماجستییر) ، زانکۆی سه لاهه ددین ، ۱۹۸۸ .
- ب) وریا عومهر نه مین ، له پیبه ندیییه کانی بکه ری نادیار ، گۆقاری ((رۆشنییری نوی)) ، ۱۲۹ ژ ، به غدا ، ۱۹۹۲ .
- پ) د. نهوره حمانی حاجی مارف ، ریزمانی کوردی ، بهرگی یه کهم (وشه سازی) ، به شی پینجهم – کردار ، سلیمانی ، ۲۰۰۰ .
- ت) نه ریمان عه بدوولآ که ریم خۆشناو ، بکه ر نادیار لیکۆئینه وه یه کی به رانه بریبه له نیوان زمانی کوردی و زمانی عه ره بیدا ، زانکۆی به غدا ، ۲۰۰۶ ، (به شی کوردییی کۆلیژی پهروه ره – نیین روشد) و هه ندییکی دی .
- (۱۳) بزوینی (وو) ، که به دوا بزوینی (ا) دا دیت ده بیتته کۆنسونانت .
- (۱۴) دوو (ی) ، که ده که ونه یه ک ، یه کیکیان تییدا ده چی .

(۱۵) ۵) بۆ کرداری (بیستن، فرۆشتن، لیستنهوه، پهستن، ریستن... " که دهشی: ۱- (ویسترا، فرۆشرا، لیسترایهوه، پهستر، ریسترا...) " یاخود ۲- (ویسترا، فرۆشرا، لیسترایهوه، پهسرا، ریسترا...)ش بووتری. هوی نهوه نییه، که نهوانه دهسته یه کهم به یاریدهی رهگی کاتی رابوردوو دروست کراون و نهوانه کۆمهتی دووهمیش له ریگه رهگی کاتی رانهبوردوووه سازکراون، به نکو مهسه له نهوهیه، که له حالتهی دووهمدا بۆ مه بهستی سووک وتن (ت) دهکه دهسوی. به لگه ییکی دی بۆ نیسات کردنی نهوهی، مهسه له که هوی بوونی رهگی جیاوازی نییه، وشه ییکی وهک (ویستن) دهکه یینه نمونه. نهم وشه یه که له سه ر بناغه ی رهگی رابوردوو ده بیته بکه ر نادیار، هه مان روودانی سوانی (ت) ی تیدا ده بینری. (ویست - ویسترا / ویسترا) و چاکیش ده زانین (هوی) رهگی کاتی رانه بوردوو یه تی، نهک (ویس).

(۱۶) له حالتهی چاوگی و کاتی رابوردوویدا ده بن به (i). وهک :

(kira, kiran) " (dira, diran) ". (debrê), (dedrê), (dekrê), (dextrê) ... (bira, biran)

(۱۸) زۆریه ی زۆری نووسه رانی ریزمانی کوردی له بهر تیشکی ناته وایی نه بوونی نیگار بۆ بزۆنی (j) له نووسینی کوردی به نه لزوویی عه ره بییدا، وایان داناوه، که (ه) و (ئ) ی دوا دهنگی رهگی کرداری رانه بوردوو له حالتهی کردنیان به بکه ر بزر تیدا ده چی. نه گه رچی نه و رینوسه له ره چاو کردنی بزرۆکه ی (j) دا ناته واره، به لام نه وانه ی له باسی زمان ده وین، نابی و ساکار ته نیا ته ماشای روا ته ت و روخساری نووسین بکه ن. بۆ نمونه، لیژنه ی زمان و زانسته کانی کۆری زانیاری کورد و توویه: ((له دوو کاری ده که م، ده به م) بزۆنی دوا ی کاف و بییه که نامینی و ده بیته (کرا، برا)) (ریزمانی ناخواتنی کوردی، ل ۱۳۹).

(۱۷) وا ی ده چی نه م کۆمه ته کرداره (بران، دران، کران، خزان، نران...) و هه ندیکی دی، که دواتر کراونه ته نمونه: (شۆران، کۆژان، گۆران...) له گه ل (بران، نران... شۆران... گۆران) ی تینه په ردا هاو بیژ (مشترک لقی - Homonym) ی ن.

(۱۹) کرداری (گرتن) له حالتهی بکه ر نادیاریدا نه و فۆرمه شی هه یه، که به یاریده ی رهگی کاتی رابوردوو بیگ دی. وهک :

گرتن — گرت — ده گرتی
گرتن
گرترا

(۲۰) له هه ندی ناوچه، ته نانه ت کرداری (کردن، بردن) ییش شیوه ی (کردا، بردا)، (ده کردی، ده بردی)... یان هه یه.

(۲۱) بۆ به شی زۆری نه م جو ره وشانه، له هه ندی شوین (د) ده خه نه نیوان رهگ و پاشگر / نیشانه که وه. واته ده لین: رزیندرا، سووتیندرا...

سه رچاوه کان

- ۱- د. نه وره حمانی حاجی مارف، ریزمانی کوردی، به رگی یه که م، (وشه سازی)، به شی پینجه م - کردار، سلیمانی، ۲۰۰۰.
- ۲- ریزمانی ناخواتنی کوردی، به بیی لیکۆلینه وه ی لیژنه ی زمان و زانسته کانی، به غدا، ۱۹۷۶.
- ۳- فه ره ی دوون عه بدول به رزنجی، نادیا ری لیکۆلینه وه یه کی به اورده له نیوان دوو زاری کوردی دا (نامه ی ماجستیر)، زانکۆی سه لاهه ددین ۱۹۸۸.
- ۴- قه ناتنی کوردۆ، ریزمانی کوردی به که ره سه تی دیالیکتی کرمانجی و سۆرانی، به غدا ۱۹۸۴ (د. کوردستانی موکریانی له رووسییه وه کردوو یه به کوردی).
- ۵- نه ریمان عه بدوللا که ریم خوشناو، بکه ر نادیار لیکۆلینه وه یه کی به رانه برییه له نیوان زمانی کوردی و زمانی عه ره بییدا (نامه ی ماجستیر)، (به شی کوردیی کۆلیژی په ره ورده - نیین روشد) ی زانکۆی به غدا، ۲۰۰۶.
- ۶- هۆگر مه حموود فه ره ج، پراگماتیک و واتای نیشانه کان (نامه ی دوکتۆرا)، زانکۆی سلیمانی، ۲۰۰۰.
- ۷- وریا عومه ر نه مین، له بیوه ندییه کانی بکه ری نادیار، گۆقاری (رۆشنبیری نوی)، ژ ۱۹، به غدا، ۱۹۹۲.
- ۸- ذوالنور، ده ستور پارسی در صرف و نحو و املا ی فارسی، تهران ۱۳۴۳.
- ۹- شیخ مصطفی الغلابینی، جامع دروس العربیة، الجزء الثاني، بیروت ۲۰۰۴.

(10) Descles, Theoretical Aspects of passitvization in the Formework of Applicative Grammar, Amesterdam 1985.

(11) Lyons , John , Introduction to Theoretical Linguistics , Cambridge 1968 .

خلاصة البحث باللغة العربية

- ١- لدينا كثير من الجمل المبنية للمعلوم (وهي التي يظهر فيها الفاعل ويصاغ فيها الفعل على أحد اوزان بناء الفعل للمعلوم) ، ويقابلها الجملة التي يُبنى فيها الفعل للمجهول (وهي التي يصاغ فيها الفعل بطرائق خاصة ويغيب فيها الفاعل) وهي أقل استعمالاً من الأولى .
- ٢- يلاحظ في اللغة الكردية الاستعداد للتحويل الى نائب الفاعل في الجملة المبنية للمجهول وحيث تظهر واضحا في البحث وذلك لتأدية اغراض دلالية متعددة من حيث الاستفادة من الاداة والمكان والزمان .
- ٣- لا يشترط ان تكون الجملة المبنية للمجهول مأخوذة من الجمل المبنية للمعلوم ، كما ذهب اليه معظم الباحثين القدماء ، لان الجملة المبنية للمجهول تتكون ، هي الاخرى ، في شروط وظروف زمانية ومكانية خاصة بها . واستنادا الى هذا ليست هناك ازاء كل جملة مبنية للمعلوم جملة مبنية للمجهول ، ولذلك يجب ان يكون لكل جملة مبنية للمجهول جملتها المبنية للمعلوم الخاصة بها ، اذاً فلا يشترط في كل جملة فعلها متعد او كوزوتيف (سببيه) ان تحوّل الى مبنية للمجهول .
- ٤- يقال ان مصطلح المبني للمجهول يتعلق بالجملة . وبعبارة اخرى الفاعل في الجملة المبنية للمجهول مكمل للجملة المبنية للمعلوم ، وهذا ما اثر على طراز الفعل (وان لم فعلا لن تتكون الجملة المبنية للمجهول) . وعلى سبيل المثال ففي جملة (نه ژاد شووشه كهى شكاند) تعد كلمة (شووشه كهى) مكملة لجملة مبنية للمعلوم . وعندما تتحوّل الجملة الى مبنية للمجهول تنتقل كلمة (شووشه كهى) وتغدو فاعلاً للجملة المبنية للمجهول (شووشه كهى شكينرا) ولهذا فقد تغيرت صورة الفعل .
- ٥- وعلى هذا الاساس وطبقاً لهذا الرأى يعنى استعمال المبني للمجهول الاتي : فهو تحوّل في الوجه الاعتيادي ، ومن جهة اخرى الاحساس بان المسؤولية عن الفعل تقع على عاتق شخص ما او شئ ما ليس هو الفاعل في الجملة المبنية للمجهول . والاساس الرئيسي لهذا الرأى هو ان الجملة المبنية للمعلوم اكثر رئيسية ويجب ان تتحقق جميع شروطها .
- ٦- المبني للمجهول هو الفعل الذي لا يستوى الى مستوى الفاعل ولا يعطى دور المبتدأ . وفي هذا تتغير صورة الفاعل . وعلى سبيل المثال ففي جملة مثل (دارا ناوڤكهى رشت) فان (دارا) مبتدأ و (رشت) خبر ، و (ناوڤكهى) مفعول به من طائفة الخبر لانه يكمل الافادة . اذاً فهو مكمل الجملة الخبرية وعندما يرفع (رشت) ويعطى دور الجملة الخبرية يجب ان تتغير صورة المبتدأ ولذلك تتحوّل (رشت) الى (رژا) .

Abstract

We have lots of active voices (in which the subject is given) which stand in correspondence with passive voices Sentences, and these sentences are changed according to the tenses. This changing in tenses may be the reason behind avoid using passive voice. It has been notice that in Kurdish, there is a possibility to change the active subject in the passive voice according to the use of adverbs of place and time. It's not a must that passive voice is derived from active voice, as most researchers said, because passive voice has its own conditions and circumstances of place and time.

According to this view, there is no corresponding active voice for passive voice. It's rarely found in a sentence which transitive or causative verb to be

changed into passive voice . It's said that active voice is concerned with sentence, i.e., the subject in passive voice is complementary for the active voice, this may affect the verb, for example, in a sentence (نه‌وزاد شووشه‌که‌ی شکانده) the word (شووشه‌که‌ی) complementary for the active voice . When we changed the active to a passive one the word (شووشه‌که‌ی) is translated and considered as a subject for the passive voice (شووشه‌که‌ی شکی‌نرا) and thus the shape of the subject is changed.

According to this opinion, when we use passive voice, we should take into consideration : first passive voice can be derived in ordinary way from the active voice , and second that somebody or something is responsible for the active voice is widely used and there are certain conditions that should be achieved as far as using them .

Passive voice does not focus on the subject but rather on the object. This with change the image of the subject for example, in a sentence like (دارا ناوه‌که‌ی ږشت).

(دارا) here is subject, (ږشت) is predicate, and (ناوه‌که) is object and it's a complementary to the predicate part of the sentence . When we change the shape of (ږشت) the subject will be changed too and (ږشت) is changed to (ږژا).